

8.4.2016

Dnro 877/4/15

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuja

Esittelijä: Esittelijäneuvos Juha Haapamäki

KOTIETSINNÄLLÄ EI EDELLYTYKSIÄ

1

KANTELU

Kantelija arvosteli 19.2. ja 3.3.2015 saapuneissa sähköpostiviesteissään poliisin menettelyä asunnossaan 9.1.2015 tehdyssä kotietsinnässä erityisesti seuraavasti.

1. Kantelija kyseenalaisti sen, oliko kotietsinnälle ollut perusteita ja erityisesti sen, oliko kotietsintä suhteellisuusperiaatteen mukainen.
2. Asunnossa oli etsinnän aikana kantelijan puoliso. Kantelijan mukaan etsinnän toimittajat eivät viipymättä kertoneet hänelle olevansa poliiseja.
3. Kantelijan mukaan hänen puolisolleen ei annettu mahdollisuutta seurata etsintää kuin yhdessä huoneessa eikä hänelle annettu mahdollisuutta kutsua paikalle todistajaa.
3. Kantelijan mukaan puolisolta tivattiin kantelijan aineiden käytöstä ja huomauteltiin asunnon epäsiisteydestä. Etsinnän loputtua kantelijan puoliso jätettiin paniikitilassa itkemään eteiseen.
4. Kantelija arvosteli sitä, että hän sai vasta itse poliisiasemalle mentyään tietää, mistä oli kyse.

2

SELVITYS

Kantelun johdosta antoivat selvityksen Oulun poliisilaitoksen rikoskomisarit A ja B, ylikonstaapeli C, vanhempi rikoskonstaapeli D sekä vanhemmat konstaapelit E ja F. Lausunnon antoivat poliisipäällikkö ja Poliisihallitus.

- - -

3

RATKAISU

3.1 Tapahtumatietoja

Oulun postikeskus ilmoitti poliisille 5.9.2014 siellä olevasta postilähetyksestä, jossa epäiltiin olevan huumausainetta. Poliisi kävi tutkinnanjohtajan sijaisena toimineen rikoskomisario B:n määräyksestä jo samana päivänä takavarikoimassa tuon kantelijalle osoitetun kirjeen. Kirjeessä oli muovipussissa 4 grammaa marihuanaa.

Asiassa kirjattiin rikosilmoitus - - - huumausainerikoksesta (tarkenteella ”huumausaineen hankkimisen yritys”). Asian tutkinnanjohtajana toimi 15.9.2014 alkaen rikoskomisario A. Hänen mukaansa tutkinnassa oli Tor-verkossa käytävään huumausainekauppaan liittyvä suurempi kokonaisuus, jossa huumausaineet lähetettiin postitse. Kantelijalle osoitettu kirje oli yksi yli kolmestasadasta Oulussa kirjeitse levitetystä huumausainelähetyksestä. Epäillyn rikoksen nimikkeeksi on kantelijan osalta täsmentynyt huumausaineen käyttörikos (tarkenteella ”laittomasti omaan käyttöä varten yritti hankkia vähäisen määrän huumausainetta”).

Kantelijaa koskevan jutun tutkija ylikonstaapeli C kertoo ilmoittaneensa takavarikosta kirjeitse. Hän toteaa, ettei voi muistaa yksittäisten juttujen yksityiskohtia, koska vastaavia "kirjejuttuja" oli satoja. Saadusta selvityksestä ei käy ilmi, että ilmoituksen tekeminen olisi kirjattu. Takavarikoitu huumausaine on hävitetty 20.10.2014.

Kantelijan asunnossa tehtiin 9.1.2015 kotietsintä rikoskomisario A:n suullisella määräyksellä. Perusteena oli epäily kantelijan syyllistymisestä huumausaineen käyttörikokseen ja kotietsintä tehtiin pöytäkirjan mukaan huumausaineen löytämiseksi. Etsinnän aikana paikalla oli kantelijan puoliso. Kotietsinnässä ei saatu näyttöä rikoksesta.

Tutkintailmoituksen mukaan kantelija tuli poliisilaitokselle 2.2.2015 selvittämään asiaa. Hän kiisti tilanteensa itselleen mitään ja arveli, että joku on voinut tehdä sen hänen lukuunsa. Rikoskomisario A päätti esitutinnan 9.2.2015, koska asiassa ei ollut saatu näyttöä rikoksesta.

3.2 Kannanotot

3.2.1 Takavarikko

Kantelija ei ole arvostellut takavarikkoa, mutta katsoin olevan aihetta selvittää poliisin menettelyä myös sen osalta.

Takavarikon edellytykset ovat olleet käsillä. Kysymyksiä herätti kuitenkin se, että lain mukaan omaisuuden haltuunotosta takavarikoimista varten on ilmoitettava. Tästä säädetään pakkokeinolain 7 luvun 9 §:ssä seuraavaa (alleviivaus tässä):

Esineen, omaisuuden tai asiakirjan haltuunottamisesta takavarikoimista tai jäljentämistä varten on viipymättä ilmoitettava sille, jonka luona esine, omaisuus tai asiakirja on otettu haltuun, jos hän ei ole ollut paikalla haltuunoton tapahtuessa. Tarvittaessa haltuunottamisesta on ilmoitettava muullekin henkilölle, jonka esineestä, omaisuudesta tai asiakirjasta on kyse. Siitä on ilmoitettava myös kirjeen, paketin tai muun vastaavan lähetyksen vastaanottajalle ja lähettäjälle, jos heidän osoitteensa on tiedossa.

Ilmoituksen tekemistä voidaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksellä siirtää enintään viikko haltuunottamisesta, jos tärkeä tutkinnallinen syy sitä vaatii. Sen jälkeen tuomioistuimella on mainitun virkamiehen pyynnöstä päättää ilmoituksen siirtämisestä enintään kaksi kuukautta kerrallaan. Ilmoitus on kuitenkin tehtävä viipymättä esitutinnan päätyttyä. Määräajan pidentämistä koskeva pyyntö on tehtävä tuomioistuimelle viimeistään viikkoa ennen määräajan päättymistä. Tuomioistuimen on otettava määräajan pidentämistä koskeva asia käsiteltäväksi viipymättä ja ratkaistava se määräajan kuluessa.

Lisäksi pakkokeinolain 7 luvun 12 §:n 2 momentin mukaan

jäljennös pöytäkirjasta on viivytyksettä toimitettava sille, jonka esine, omaisuus tai asiakirja on takavarikoitu tai jäljennetty. Pöytäkirjan jäljennöstä ei toimiteta sinä aikana, jona ilmoitus haltuunottamisesta on siirretty 9 §:n 2 momentin nojalla.

Ilmoitus haltuunotosta takavarikoimista varten ja takavarikkopöytäkirjan toimittaminen ovat eri asia, vaikkakin käytännössä ilmoittaminen voi tapahtua takavarikkopöytäkirjan tiedoksi antamisella.

Ilmoittamisesta ei ole muuta selvitystä kuin C:n kertomus. Siitä ei voi päätellä, milloin ilmoitus on tehty. Kun asiassa ei ole tehty päätöstä takavarikosta ilmoittamisen siirtämisestä, ilmoitus olisi tullut tässä tapauksessa tehdä viipymättä ja pakkokeinolain 7 luvun 9 §:n 2 momentti huomioon ottaen viimeistään viikon kuluessa takavarikosta.

C:n selvityksestä ei käy ilmi, onko hän lähettänyt takavarikkopöytäkirjan kantelijalle vai mitä hänen kertomansa ilmoituskirje on sisältänyt. Takavarikkopöytäkirjassa tai muissakaan käytettävissäni olevissa asiakirjoissa ei ole merkintää kirjeen haltuunotosta tai takavarikosta ilmoittamisesta taikka takavarikkopöytäkirjan tiedoksi antamisesta.

Totean, että Poliisihallituksen lausunnossa on tuotu esiin, että takavarikosta ilmoittaminen on heikentänyt neljä kuukautta myöhemmin tehdyn kotietsinnän tuloksellisuusodotusta ja että ilmoituksen siirtäminen olisi saattanut olla tutkinnan turvaamisen kannalta perusteltua.

Tämä ilmoittamisen tutkintaa vaarantava vaikutus ja se, että kantelija kertoo olleensa tietämätön asiasta, voisivat antaa aiheen epäillä, onko ilmoitusta tehty. Katson kuitenkin, ettei minulla ole riittävästi konkreettisia seikkoja, joiden perusteella voisin kyseenalaistaa C:n kertoman. Joka tapauksessa tieto ilmoittamisesta olisi tullut kirjata takavarikkopöytäkirjaan tai dokumentoida muutoin. Tätä mieltä ovat olleet myös poliisilaitos ja Poliisihallitus lausunnoissaan. Olisi myös tullut kirjata, että takavarikkopöytäkirja on pakkokeinolain mukaisesti toimitettu kantelijalle, jos näin on tehty.

Haltuunotosta ja takavarikosta ilmoittaminen on tärkeää, jotta se jota asia koskee, voi tarvittaessa ryhtyä toimenpiteisiin etujensa valvomiseksi, esimerkiksi vaatia käräjäoikeudessa takavarikon kumoamista. Ilmoittamisen kirjaaminen puolestaan on tärkeää, jotta voidaan vähentää epäselvyyksiä siitä, mitä esitutkintatoimenpiteitä on tehty ja milloin. Jälkikäteinen valvonta vaikeutuu, jos asianmukaisia kirjauksia ei tehdä.

Saatan käsitykseni vastaisen varalle ylikonstaapeli C:n tietoon. Lisäksi kiinnitän tutkinnanjohtajana toimineen rikoskomisario A:n huomiota velvollisuuteen valvoa, että asianmukaiset kirjaukset on tehty.

3.2.2 Kotietsinnän edellytykset

Oikeusohjeita

Kotietsinnän edellytyksistä säädetään pakkokeinolain 8 luvun 2 §:ssä seuraavaa.

Yleinen tai erityinen kotietsintä saadaan toimittaa rikoksesta epäillyn hallinnassa olevassa paikassa, jos:

- 1) on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, tai jos selvittävänä ovat yhteisösakon tuomitsemiseen liittyvät seikat; ja
- 2) etsinnässä voidaan olettaa löytyvän tutkittavana olevaan rikokseen liittyvä:
 - a) 7 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettu takavarikoitava esine, omaisuus, asiakirja tai tieto;
 - b) 7 luvun 2 §:n nojalla jäljennettävä asiakirja;
 - c) vakuustakavarikkoon määrättävä omaisuus; tai
 - d) seikka, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä.

Paikassa, joka ei ole rikoksesta epäillyn hallinnassa, kotietsintä saadaan toimittaa 1 momentin 1 kohdassa säädetyn edellytyksin vain, jos rikos on tehty siellä tai epäilty on otettu siellä kiinni taikka jos muuten voidaan erittäin pätevin perustein olettaa, että etsinnässä löytyy 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka.

Kotietsintää kuten muitakin pakkokeinoja koskee suhteellisuusperiaate, josta säädetään pakkokeinolain 1 luvun 2 §:ssä seuraavaa.

Pakkokeinoja saadaan käyttää vain, jos pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen ja muut asiaan vaikuttavat seikat.

Kotietsintää koskevien säännösten tulkinnassa on otettava huomioon, että tällä pakkokeinolla puututaan perustuslain 10 §:ssä jokaiselle turvattuun kotirauhaan. Lailla voidaan perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi säätää välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä, kuten esimerkiksi pakkokeinolaissa on tehty. Samoin asian arviointiin vaikuttaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artikla, jonka mukaan

1. Jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta.

2. Viranomaiset eivät saa puuttua tämän oikeuden käyttämiseen, paitsi kun laki sen sallii ja se on välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai maan taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi, tai epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalien suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.

Yleiset edellytykset

Kotietsinnän tulee perustua tiettyyn rikokseen kohdistuvaan epäilyyn. Etsintään ryhdyttäessä on oltava selvillä, minkä rikoksen tutkimiseksi etsintä toimitetaan ja mihin rikosepäily perustuu ja mitä etsinnällä pyritään löytämään. Toki kotietsintä voidaan tehdä useankin rikoksen selvittämiseksi, jos edellytykset tähän ovat käsillä. Samoin kotietsinnällä voi löytyä selvitystä muustakin rikoksesta kuin mihin alun perin ajateltiin selvitystä saatavan. Korostan kuitenkin, ettei laki oikeuta kotietsintään sen selvittämiseksi, olisiko syytä epäillä tehdyksi myös muu kuin etsinnän perusteena oleva rikos (näin myös KKO:2014:57 ja 58). Kotietsintään ryhdyttäessä tulisikin aina selvästi todeta, minkä rikoksen tutkimiseen se liittyy ja arvioida sen edellytykset tämän rikoksen perusteella.

Tässä tapauksessa kotietsintä on selvitysten mukaan tehty, koska on epäilty kantelijan syyllistyneen huumausaineen käyttörikokseen (yritys hankkia vähäinen määrä huumausainetta omaan käyttöön).

Rikoskomisario A on epäillyn huumausaineen käyttörikoksen lisäksi tuonut esiin myös sen, että kyse oli osasta suurempaa kokonaisuutta eikä vain yksittäisestä kirjelähetyksestä. Torverkon välityksellä myytiin postin kautta huumausaineita, joista osa oli erittäin vaarallisia ja tämän rikoksen selvittäminen ilman kirjeiden vastaanottajien luo suoritettavia kotietsintöjä on A:n mukaan ollut lähes mahdotonta. Tavoitteena on ollut selvittää, onko kantelija tilannut Torverkon kautta huumausaineita sekä mahdollisen takavarikoitavan omaisuuden (huumausaineet, käyttövälineet) löytäminen. Lisäksi pyrittiin selvittämään myyjän henkilöllisyyttä.

On sinänsä selvää, että huumausaineen lähettäjää on ollut perusteltua epäillä rikoksesta. Tätä huumausaineen levittämistä ei kuitenkaan ole kirjattu kotietsinnän perusteeksi. Jos kotietsintä olisi tehty lähettäjän rikoksen selvittämiseksi, se olisi tullut kirjata kotietsinnän perusteeksi. A on kuitenkin itsekkin selvityksessään todennut kotietsinnän perustuneen kantelijaan kohdistuneeseen huumausaineen käyttörikosepäilyyn ja vain se on kirjattu perusterikokseksi kotietsintäpöytäkirjaan.

On myös huomattava, että kirjeen lähettämisen osalta ei ole ollut kyse kantelijaan kohdistuvasta rikosepäilystä. Näin ollen jos kotietsintää halutaan perustella lähettäjän rikoksen selvittämiseksi, tulee sovellettavaksi pakkokeinolain 8 luvun 2 §:n 2 momentti (etsintä muun kuin epäillyn hallinnassa olevassa paikassa). Tällöin edellytyksenä olisi tässä tapauksessa ollut, että erittäin pätevin perustein olisi voitu olettaa etsinnän olevan tuloksellinen. Tämä kynnys on varsin korkea ja edellyttää, että tällaisen oletuksen tueksi voidaan esittää konkreettisia tosiseikkoja. Tässä tapauksessa ei käsitykseni mukaan ole esitetty konkreettisia tosiseikkoja, joilla voisi hyväksyttävästi perustella näkemystä siitä, että olisi voitu erittäin pätevin perustein olettaa, että neljä kuukautta takavarikon (josta oli ilmoitettu kantelijalle) jälkeen toimitetulla etsinnällä saataisiin näyttöä muusta kuin kantelijan tekemäksi epäilystä rikoksesta. Yleisluontoinen odotus siitä, että jotain näyttöä mahdollisesti voidaan löytää, ei ole riittävää. Näin ollen merkitystä ei ole sillä, että on sinänsä ollut tärkeää saada samaan aikaan tutkittavina olleet törkeät huumausainerikokset selvitettyä.

Hyväksyttävää ei käsitykseni mukaan ole se, että vähäisen käyttörikosepäilyn vuoksi tehdään kotietsintä sen vuoksi, että näytön saaminen huumausaineiden levittäjien rikoksesta on vaikeaa. Näin voidaan tehdä vain, jos pakkokeinolain 8 luvun 2 §:n 2 momentin edellytykset täyttyvät huumausaineiden levittäjän osalta.

Näin ollen tässäkin tapauksessa arvioitavaksi jää vain se, oliko kotietsintä perusteltu kantelijaan kohdistuneen rikosepäilyn selvittämiseksi.

Käytettävissäni olevan selvityksen perusteella on ollut syytä epäillä kantelijaa huumausaineiden käyttörikoksesta eli vähäisen huumausainemäärän hankkimisen yrityksestä. Huumausaineiden käyttörikoksesta voidaan tuomita sakkoa tai enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistus. Näin ollen lain vähimmäisvaatimus epäillyn rikoksen enimmäisrangaistuksesta on täyttynyt.

Seuraavaksi on tarkasteltava pakkokeinolain 8 luvun 2 §:n 1 momentin 2 kohdassa säädettyä edellytystä etsinnän tuloksellisuudesta. Kun etsintä tehdään epäillyn luona, ei vaadita niin suurta todennäköisyyttä kuin tuon lainkohdan 2 momentissa, jossa kynnys on ”erittäin pätevin perustein voidaan olettaa”. Riittävää on, että voidaan olettaa löytyvän tutkittavana olevaan rikokseen liittyvä takavarikoitava esine tai seikka, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä.

Totean, että jo ennen kotietsintää oli riidatonta, että kantelijalle oli osoitettu kirje, jossa oli 4 grammaa marihuanaa. Kirje huumausaineineen oli saatu poliisiin haltuun. Voidaan toki olettaa, että näinkin kauan takavarikon jälkeen olisi saatavissa jotain näyttöä huumausaineiden tilaamisesta. Kotietsinnän tuloksellisuusarviota kuitenkin heikentää ajan kulumisen lisäksi se, että takavarikosta on selvityksen mukaan ilmoitettu kantelijalle ennen kotietsintää. Tätä mieltä on ollut myös Poliisihallitus lausunnossaan. Tuossa lausunnossa on myös tuotu esiin, että ilmeisesti ei kuitenkaan ole tehty mitään laite-etsintää, jonka voisi olettaa olevan merkityksellistä tietoverkkoa hyväksi käyttäen epäillyksi tehdyn rikoksen selvittämiseksi.

Kotietsintäpöytäkirjaan on merkitty, että etsintä tehtiin ”huumausaineiden löytämiseksi” ja tähän mahdollisuuteen on viitannut myös rikoskomisario A. Tämän mukaan kantelijalla siis epäiltiin olevan kotietsinnän tekohetkellä hallussaan huumausaineita. Selvityksistä ei kuitenkaan käy ilmi, mihin konkreettisiin seikkoihin tämä epäily olisi perustunut. Katson, että pelkästään sillä perusteella, että kantelijalle on osoitettu vähäinen määrä huumausainetta sisältänyt kirje, ei oikeuta päättelemään, että hänellä olisi neljä kuukautta kirjeen takavarikon (ja siitä ilmoittamisen) jälkeen olisi huumausaineita asunnossaan ja että kotietsintä tällä perusteella olisi oikeutettu.

Tämäntyyppinen takavarikko voi joissain olosuhteissa antaa aiheen epäillä huumausaineen hallussapitoa. Takavarikko sellaisenaan ei kuitenkaan voi koskaan muodostaa pitkäaikaista oikeutta kotietsinnän kohdistamiseen johonkin paikkaan. Eri asia on, jos uuden rikosepäilyn perusteeksi on saatu uutta selvitystä. Tällaista ei tässä tapauksessa ole esitetty olleen.

Tuloksellisuusodotuksen kannalta ei ole merkitystä sillä, että kotietsinnän viipyminen on selvityksen mukaan johtunut tutkittavana olleiden ”kirjeittujen” suuresta määrästä, vaikka tämä sinänsä on ollut ymmärrettävää.

Suhteellisuusperiaate

Suhteellisuusperiaatteen toteutumista on arvioitava nimenomaan kotietsinnän perusteena olleen rikoksen näkökulmasta. Sillä, että kotietsinnässä olisi mahdollisesti voitu saada näyttöä tutkittavana olevasta laajemmasta kokonaisuudesta, ei ole käsitykseni mukaan merkitystä, koska nuo rikokset eivät ole olleet kotietsinnän perusteena.

Suhteellisuusperiaatetta sovellettaessa tulee ensin arvioida rikoksen törkeyttä. Huumausaineen käyttörikos on rangaistusasteikoltaan lievin mahdollinen rikos, joka täyttää kotietsinnän perusterikokselle säädetyn rangaistusasteikkoedellytyksen. Tässä tapauksessa epäilty teko on ollut käyttörikoksenakin varsin lievä (Poliisihallituksen ohjeen mukaan marihuanan osalta käyttörikoksen raja on enintään 15 grammaa). Huumausaineen hankkiminen on myös jäänyt yritykseksi. Kantelijan osalta ei ole ollut aiheutta epäillä levittämistarkoitusta. Käsitykseni mukaan seuraamuksena tämäntyyppisistä teosta on enintään lievä sakkorangaistus.

Totean, että Poliisihallitus ja poliisilaitos ovat lausunnoissaan todenneet, että korkeimman oikeuden ratkaisujen perusteella pelkästään huumausaineen käyttörikoksesta säännönmukaisesti suoritettava kotietsintä ilman muuta lisäperustetta saattaa olla suhteellisuusperiaatteen vastaista.

Toiseksi tulee arvioida rikoksen selvittämisen tärkeyttä. Tältä osin on kyse pitkälti samoista seikoista kuin edellä. Kyse on ollut lievästä rikoksesta, joka on jäänyt yritykseksi. Huumausaine on saatu poliisiin haltuun. Rikos on siis osittain selvitetty, vaikkakaan tekijää ei ole saatu selville. Kantelijan epäillyn rikoksen kaikinpuolisen loppuun saakka selvittämisen intressi ei mielestäni ole ollut suuri. Jos poliisi olisi pitänyt kantelijaan kohdistuneen rikosepäilyn selvittämistä tärkeänä, olisi kotietsintäkin varmasti toimitettu nopeammin kuin vasta neljän kuukauden kuluttua.

On myös arvioitava rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen. Tältä osin korostan, että kotietsinnällä puututaan perustuslaissa ja Euroopan ihmisoikeussopimuksessa turvattuun kotirauhaan. Kyse ei ole ollut vain kantelijan vaan myös hänen puolisonsa kotirauhasta. Verrattuna esimerkiksi korkeimman oikeuden ratkaisuun KKO:2014:57, totean, että kotirauhaan puuttuminen on nyt käsillä olevassa tapauksessa ollut siinä mielessä vähäisempää, että kotietsintä tehtiin klo 18 aikaan eikä yöllä. Tarkempaa selvitystä kotietsinnän kestosta tai laajuudesta ei ole. Ilmeisesti kyse ei ole ollut ainakaan erityisen laajasta etsinnästä. Ei ole myöskään viitteitä siitä, että se olisi herättänyt naapureiden huomiota tai edes tullut heidän tietoonsa.

Lopuksi suhteellisuusperiaatetta arvioitaessa tulee harkita ”muut asiaan vaikuttavat seikat”.

Korkein oikeus totesi ratkaisussaan KKO:2014:58 muun muassa seuraavaa (alleviivaus tässä):

Jo suhteellisuusperiaatteesta johtuu, että kotietsinnän edellytysten arvioinnissa voidaan kiinnittää huomiota myös etsinnän tuloksellisuutta koskeviin perusteltuihin odotuksiin. Jos kotietsinnästä odotettavissa oleva hyöty on hyvin epätodennäköinen tai hyvin vähäinen, tämä nostaa kotietsintäkynnystä. Etsinnältä voidaan edellyttää, että se etukäteen arvioiden on hyödyllinen laissa mainittujen etsinnän tavoitteiden, kuten omaisuuden takavarikoinnin tai epäillyn rikoksen selvittämisen kannalta.

Voin yhtyä tähän näkemykseen (alleviivatuilta osin), vaikkakin kyse on jo kumotun pakkokeinolain aikaisesta ratkaisusta. Nykyäänhän tuloksellisuusodotus on myös erikseen säädetty kotietsinnän edellytykseksi. Kuitenkin suhteellisuusperiaatteessa on kysymys punninnasta, jossa nähdäkseni tulee ottaa huomioon myös se, kuinka todennäköistä näytön saaminen on. Kuten edellä on todettu, että tässä tapauksessa tuloksellisuusodotus ei ole ollut korkea.

Korkein oikeus totesi ratkaisussaan myös, että

kotietsinnät ovat perustuneet pidättämiseen oikeutetun virkamiehen eli poliisin suullisesti antamiin määräyksiin. Tämä voi jo sellaisenaan laskea kotietsinnän toimittamisen kynnystä ja se ainakin vaikeuttaa kotietsintämääräyksen perusteiden selvittämistä. Nämä seikat heikentävät etsinnän hyväksyttävyyttä ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan kannalta arvioituna.

Kantelijan luona toimitettu kotietsintä on perustunut rikoskomisario A:n suullisen päätökseen. Tämä seikka heikentää korkeimman oikeuden toteamilla perusteilla myös kantelijan asunnossa toimitetun etsinnän hyväksyttävyyttä.

Vanhemman rikoskonstaapeli D:n sekä vanhempien konstaapelien E ja F esittämä

D, E ja F ovat todenneet, että ostajilla on yleisesti tiedossa, että kirjelähetyksen voi vain käydä kiistämässä poliisilaitoksella ja mitään seuraamuksia ei tule. Näin samaa voidaan edelleen jatkaa. Heidän mukaansa linjauksena oli, että kaikkien huumausaineita sisältäneiden kirjeiden vastaanottajien kohdalla suoritetaan tarpeelliset tutkintatoimet mukaan lukien kotietsintä. Näin pyrittiin levittämään viestiä siitä, että poliisi puuttuu myös Tor-verkossa käytävään huumausainekauppaan.

Vaikka kotietsinnästä päättänyt rikoskomisario A ei ole tällaisia näkökohtia esittänyt, totean seuraavaa.

Ensinnäkin jokainen kotietsintä edellyttää erillistä, yksittäistapauksellista harkintaa. On siis ongelmallista, jos on päätetty, että kaikissa kirjetapauksissa tehdään kotietsintä. Juuri tällainen joustamaton lähestymistapa voi helposti johtaa ristiriitaan suhteellisuusperiaatteen kanssa, joka korostaa kunkin tapauksen erityispiirteiden huomioon ottamista.

Toiseksi edellä mainitun kaltainen ”viestin lähettäminen” ei ole laillinen kotietsinnän perustelu. D:n, E:n ja F:n esittämää voisi tulkita niinkin, että kotietsinnällä haluttiin antaa ainakin joku seuraamus, vaikka poliisikin piti ilmeisenä, ettei rikoksesta tulla saamaan näyttöä (kun heidän mukaansa riitti, että kirjelähetyksen käy kiistämässä). Tällainen ajatustapa ei ole hyväksyttävä. Kotietsintäpäätös ei saa perustua tällaisille pakkokeinon tarkoitukselle vieraille motiiveille. Saatan käsitykseni D:n, E:n ja F:n tietoon.

Yhteenveto

Poliisihallituksen mukaan kotietsinnälle ei ole esitetty rikosnimikkeen lisäksi yksilöityjä perusteita. Poliisihallitus piti jossain määrin ymmärrettävänä sitä, että laajan rikoskokonaisuuden myötä runsaasta työmäärästä johtuen yksittäisen kotietsinnän edellytysten arviointiin käytettävissä oleva aika on rajallinen, mutta pakkokeinon kohteen oikeusturva ei saisi tästä kuitenkaan kärsiä.

Voin yhtyä tähän näihin näkemyksiin. Käsitykseni mukaan on hyvin kyseenalaista, ovatko pakkokeinolain 8 luvun 2 §:n 1 momentissa säädetyt kotietsinnän edellytykset olleet käsillä. Asiassa ei myöskään ole esitetty tosiseikkoja, joiden perusteella olisi voitu perustellusti katsoa, että kotietsinnälle olisi ollut myöskään tuon lainkohdan 2 momentin mukaisia edellytyksiä.

Painotan, että kyse on ollut lievästä rikosepäilystä, joka on jäänyt yritykseksi ja jonka selvittämisen intressi ei ole ollut suuri. Kotietsintä on tehty suullisella määräyksellä eikä etsinnän tuloksellisuusodotus ole ollut korkea. Kun otetaan muutoinkin huomioon edellä esittämäni, katson, että kotietsintä on ollut suhteellisuusperiaatteen vastainen.

Myös Poliisihallitus on lausunnossaan pitänyt kotietsintää suhteellisuusperiaatteen vastaisena.

Kotietsinnälle ei ole ollut laillisia edellytyksiä. A:n päätöksessä on kuitenkin ollut kyse usean harkinnanvaraisen elementin arvioinnista. En katso hänen päätöksensä tehdä kotietsintä olisi niin virheellinen, että asia antaisi hänen osaltaan aihetta muuhun kuin, että kiinnitän vastaisen varalle hänen huomiotaan kotietsinnän edellytysten – suhteellisuusperiaate mukaan lukien - huolelliseen tapauskohtaiseen harkintaan.

3.2.3 Kotietsintäpäätös

Pakkokeinolain 8 luvun 16 §:n mukaan

kotietsintäpäätöksessä on mahdollisuuksien mukaan ja riittävällä tarkkuudella yksilöitävä:

- 1) etsinnän kohteena olevat tilat;
- 2) ne seikat, joiden perusteella etsinnän edellytysten katsotaan olevan olemassa;
- 3) se, mitä etsinnällä pyritään löytämään; ja
- 4) mahdolliset erityiset etsinnän rajoitukset.

Asian kiireellisyyden sitä edellyttäessä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätös saadaan kirjata etsinnän toimittamisen jälkeen.

Rikoskomisario A kertoo antaneensa kotietsinnästä suullisen määräyksen sen jälkeen, kun poliisipartio oli paikalla varmistanut asunnon olevan takavarikoidun kirjeen vastaanottajan käytössä. Hänen mukaansa tuossa vaiheessa ei ollut tarkoituksenmukaista palata poliisiasemalle noutamaan kirjallista määräystä. Hän totesi myös, että kotietsintämääräys ilmenee kotietsintäpöytäkirjasta.

Puheena olevan säännöksen esitöissä (HE 222/2010) todetaan muun muassa, että

pykälässä puhuttaisiin ”päätöksestä” eikä voimassa olevan lain 5 luvun 3 §:n ja 5 §:n 1 momentin tavoin ”määräyksestä”. Tällä korostettaisiin pyrkimystä kotietsintää koskevien ratkaisujen laadun parantamiseen niin, että etsinnän edellytyksiin ja kohteeseen liittyvät seikat tuotaisiin esiin nykyistä kattavammin ja tarkemmin. Tällä pyrittäisiin edistämään myös sitä, että pidättämiseen oikeutettu

virkamies tai tuomioistuin huolellisesti harkitsisi etsinnän edellytysten olemassaoloa. Tätä kautta voitaisiin parantaa myös päätösten jälkikäteiskontrollin edellytyksiä.

Lähtökohtaisesti pitäisi pyrkiä kirjallisen päätöksen tekemiseen ennen etsinnän toimittamista. Tämä ei ole kuitenkaan usein käytännön syistä mahdollista, minkä vuoksi pykälän toisessa momentissa säädettäisiin mahdollisuudesta päätöksen jälkikäteiseen kirjaamiseen. Mahdollisuus kirjata päätös jälkikäteen ei oikeuttaisi poikkeamaan 1 momentin mukaista päätöstä koskevista vaatimuksista.

Tässä tapauksessa kirjallista kotietsintäpäätöstä ei ole tehty ennen kotietsintää eikä edes sen jälkeen. Pakkokeinolain 8 luvun 16 §:n 2 momentin mukaan päätös on kirjattava viimeistään jälkikäteen. Rikoskomisario A on menetellyt tämän säännöksen vastaisesti, kun hän ei ole tehnyt kirjallista kotietsintäpäätöstä. Kotietsintäpöytäkirjan merkinnät eivät täytä lain vaatimusta kirjallisesta kotietsintäpäätöksestä. Myös oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että päätös kotietsinnästä on aina tehtävä kirjallisesti (Rantaeskola (toim.): Pakkokeinolaki – kommentaari s. 256, ja Helminen ym: Esitutkinta ja pakkokeinot, 2014, s. 1063).

Totean myös, että kotietsintä on tehty neljä kuukautta takavarikon jälkeen eikä se selvityksen mukaan ole muutoinkaan ollut kiireellinen. Suullisen päätöksen käyttämisessä on selvityksen mukaan ollut kysymys poliisityön helpottamisesta, eikä esimerkiksi etsinnän onnistumisen turvaamisesta. Poliisilaitos on lausunnossaan katsonut, että päätös olisi voitu tehdä myös ennen asunnolle menoa kirjaamalla tarvittaessa päätöksen toimeenpanon ehdoksi se, että ennen etsintää varmistetaan, että epäilty asuu kyseisessä asunnossa.

Viittaan myös tässä yhteydessä korkeimman oikeuden ratkaisuihin (KKO:2014:57 ja KKO:2014:58), joissa on jo edellä todetusti katsottu, että kirjallisen kotietsintämääräyksen puuttumisella oli merkitystä etsinnän hyväksyttävyyden arvioinnissa. Suullinen määräyksen todettiin voivan jo sellaisenaan laskea etsinnän toimittamiskynnystä ja vaikeuttavan etsintämääräyksen perusteiden selvittämistä. Korkeimman oikeuden mukaan nämä seikat heikentävät etsinnän hyväksyttävyyttä EIOS:n 8 artiklan kannalta arvioituna. Korostan, että korkein oikeus arvioi asiaa näin, vaikka ratkaisut koskivat aiemman pakkokeinolain aikaisia kotietsintöjä, joiden osalta laki ei edellyttänyt suullisen kotietsintäpäätöksen (-määräyksen) kirjaamista edes jälkikäteen.

Nämä korkeimman oikeuden päätöksetkin huomioon ottaen katson, että nykylain mukaan vahva pääsääntö on, että kirjallinen kotietsintäpäätös tulee tehdä ennen etsintää.

Voin näin ollen yhtyä poliisilaitoksen ja Poliisihallituksen näkemykseen siitä, että kantelun tarkoittamassa tapauksessa kirjallinen kotietsintäpäätös olisi tullut tehdä ennen etsintää. Saatan käsitykseni rikoskomisario A:n tietoon.

3.2.4 Menettely kotietsinnässä

Poliisimiesten käytös

Saatujen selvitysten mukaan kantelijan puolisolle on heti ovella esitetty poliisin virkamerkki ja ilmoitettu tulijoiden olevan poliisimiehiä. Paikalla olleet poliisimiehet ovat myös kiistäneet huomautelleensa asunnon epäsiisteydestä. Heidän mukaansa kantelijan puoliso ei vaikuttanut olevan missään paniikkitilassa heidän poistuessaan, eikä ollut syytä, miksi häntä ei olisi voitu jättää yksin asuntoon.

Näiltä osin saadut selvitykset ovat ristiriidassa kantelussa esitetyn kanssa. Käsitykseni mukaan tapahtumista ei ole saatavissa ainakaan asian lopputulokseen vaikuttavaa lisäselvitystä. Näiltä osin asiassa ei ole tullut ilmi moitittavaa menettelyä.

Myöskään kantelijan vaimon puhuttamisessa ei saatu selvitys huomioon ottaen ole aihetta epäillä menettelyä, joka antaisi minulle aihetta toimenpiteisiin.

Todistajan kutsumismahdollisuus

Pakkokeinolain 8 luvun 5 §:n 2 momentin mukaan

sille, jonka luona kotietsintä toimitetaan, tai hänen poissa ollessaan jollekin paikassa asuvalle, työskentelevälle tai muuten luvallisesti oleskelevalle on varattava tilaisuus olla etsinnässä saapuvilla ja kutsua siihen todistaja. Tilaisuutta ei tarvitse varata, jos se viivyttäisi toimitusta merkittävästi.

Kantelijan puolison mukaan hänelle ei annettu mahdollisuutta kutsua paikalle todistajaa. Paikalla olleiden poliisimiesten mukaan puolisolle kerrottiin hänen oikeutensa ”poliisilaitoksen infolomakkeen kotietsinnästä pohjalta”. Tuossa lomakkeessa on mainittu oikeus kutsua todistaja.

Poliisimiehet eivät ole ottaneet enemmälti kantaa kantelijan väitteeseen siitä, ettei mahdollisuutta todistajan kutsumiseen annettu.

Poliisilaitoksen mukaan puolisolle on selvitetty suullisesti hänen oikeutensa. Kun kirjallista kotietsintäpäätöstä ei ole ollut, on poliisilaitoksen käsityksen mukaan mahdollista, ettei hän järkytykseltään ole omaksunut kaikkea saamaansa suullista informaatiota.

Poliisimiesten selvityksestä käy ilmi, että heidän mainitsemansa infolomake sisältää paljon asiaa erilaisista oikeuksista. Niiden omaksuminen vain kuultuna ja varsinkin yllättävässä ja järkyttävässäkin tilanteessa on vaikeaa. Tämän vuoksi ilmoittaminen tulisi tehdä selkeästi ja niin, että varmistutaan, että henkilö todella ymmärtää asian. Suositeltavaa olisi, että säädetyt ilmoitukset oikeuksista yms. annettaisiin tilanteen salliessa myös kirjallisena ja etsinnän aluksi niihin tutustumiseen annettaisiin riittävästi aikaa. Tämä korostuu tilanteissa, joissa ei ole etukäteen laadittu kirjallista kotietsintäpäätöstä.

Jää epäselväksi, onko ja mitä todistajan kutsumisesta on mahdollisesti keskusteltu. Tältä osin ei ole osoitettavissa virheellistä menettelyä. Kiinnitän kuitenkin vanhempi rikoskonstaapeli D:n, vanhempi konstaapeli E:n ja vanhempi konstaapeli F:n huomiota edellä esittämäni.

Läsnäolo kotietsinnässä

Kantelijan puoliso on ollut asunnossa koko kotietsinnän ajan. Hän kuitenkin kertoo, ettei hänelle annettu mahdollisuutta seurata etsintää kuin yhdessä huoneessa.

Vanhempi konstaapeli E on todennut, että ”työturvallisuudesta johtuen etsinnällä läsnäolija ei voi liikkua vapaasti asunnossa”. Samoin totesi vanhempi konstaapeli F. Vanhempi rikoskonstaapeli D on tältä osin todennut, että ”poliisin teknisten ja taktisten menetelmien salassa pitämisen vuoksi kotietsinnän läsnäolo-oikeus ei tarkoita sitä, että henkilö voi joka tilanteessa seurata vierestä pakkokeinoja suorittavien henkilöiden työskentelyä”. Selvityksen mukaan kantelijan puoliso on ollut lähes koko etsinnän ajan D:n kanssa samassa huoneessa, mutta oli saanut välillä käydä valvotusti seuraamassa, miten etsintä etenee.

Pakkokeinolain 8 luvun 6 §:n 3 momentin mukaan

kotietsinnän toimittamispaikalla oleva henkilö saadaan poistaa paikalta, jos hän käyttäytymisellään haittaa etsinnän toimittamista tai vaarantaa sen tarkoituksen toteutumisen. Hänen liikkumistaan toimittamispaikalla voidaan myös rajoittaa sen estämiseksi, ettei hänen tietoonsa tule lain nojalla salassa pidettäviä tietoja, tai 9 luvun 1 §:ssä tarkoitetun tutkimuspaikan tai -kohteen eristämisen turvaamiseksi. Poistamisen ja rajoittamisen edellytyksenä on, että se on välttämätöntä poistamisen tai rajoittamisen tavoitteen saavuttamiseksi.

Tästä säännöksestä todettiin hallituksen esityksessä (HE 14/2013) muun muassa seuraavaa.

Kotietsintä tulisi pyrkiä toimittamaan niin, että paikalla olevan henkilön tietoon ei tule salassa pidettävää tietoa, jolloin liikkumisen rajoittamiseen ei tarvitse mennä. Vähimmän haitan periaatteesta johtuu, että liikkumisvapautta tulisi nyt ehdotettavan lisäyksen nojalla rajoittaa mahdollisimman vähän. Olisi ensinnäkin riittävästi ja asianmukaisesti arvioitava sitä, voiko etsinnässä tulla paikalla laillisesti olevan henkilön tietoon näkö- tai kuulohavaintojen kautta salassapitovelvollisuuden tai -oikeuden piiriin kuuluvaa tietoa. Jos näin arvioidaan olevan ja jos rajoittaminen on välttämätöntä momentin lopun mukaisesti, liikkumisrajoitus tulisi rajata mahdollisimman suppeaksi. Tutkimuspaikan tai -kohteen eristämisen osalta jo itse eristämisestä ja sen piiriin kuuluvasta paikasta tai kohteesta päätettäessä on otettava huomioon vähimmän haitan periaate.

Momentin lopussa oleva välttämättömyyttä koskeva edellytys tulisi siis täydentämisen myötä koskemaan myös liikkumisen rajoittamista. Kysymys tämän edellytyksen osalta on siitä, että etsinnän toimittamista tai eristämistä ei voida turvata taikka salassa pidettävien tietojen paljastumista estää muulla kohdehenkilön oikeusasemaan vähemmän puuttuvalla keinolla.

Luvun 19 §:n 1 momentin mukaan kotietsintäpöytäkirjassa on selostettava etsintämenettely riittävällä tarkkuudella. Tämä tarkoittaa myös mahdollisten liikkumisrajoitusten ja niiden perusteiden kirjaamista.

Kotietsinnässä paikalla olevan tulee voida halutessaan seurata, miten kotietsintä toimitetaan ja näin valvoa etujaan. Tätä oikeutta voidaan rajoittaa pakkokeinolain 8 luvun 6 §:n 3 momentin perusteella.

Paikalla olleet poliisimiehet ovat viitanneet työturvallisuuteen ja salassa pidettäviin poliisin menetelmiin. He eivät kuitenkaan ole esittäneet mitään konkreettisia tosiseikkoja esittämänsä tueksi. Kaikessa poliisityössä on työturvallisuusriskejä, joita en halua vähätellä. Puheena olevaa säännöstä sovellettaessa tulisi läsnäolijan käytöksen kuitenkin olla konkreettisesti sellaista, että se haittaa etsinnän toimittamista tai vaarantaa sen tarkoituksen toteutumisen työturvallisuuskulmasta, jotta liikkumista voidaan rajoittaa tällä perusteella. Selvityksissä ei ole tuotu esiin mitään sellaista, joka perustelisi näkemystä siitä, että kantelijan puoliso olisi ollut uhka työturvallisuudelle. Sama koskee salassapitoa. Ei ole esitetty mitään konkreettista sen tueksi, että kyseisessä etsinnässä olisi käytetty jotain sellaisia salassa pidettäviä teknisiä tai taktisia menetelmiä, joita olisi ollut puheena olevan säännöksen nojalla tarpeen suojata läsnäolo-oikeutta rajoittamalla.

Selvityksissä ei olekaan esitetty hyväksyttäviä perusteita sille, että kantelijan puolison läsnäolo-oikeutta kotietsinnässä oli välttämätöntä rajoittaa. Ottaen kuitenkin huomioon, että läsnäolo-oikeutta ei käytettävissä olevan aineiston valossa ole tehty tyhjäksi, pidän riittävänä, että kiinnitän vanhempi rikoskonstaapeli D:n, vanhempi konstaapeli E:n ja vanhempi konstaapeli F:n huomiota edellä läsnäolo-oikeuden rajoittamisperusteista esittämäni.

Samoin kiinnitän kotietsinnän toimittajan ja siis pöytäkirjan laatineen E:n huomiota siihen, että pakkokeinolain 8 luvun 19 §:n 1 momentin mukaan kotietsintäpöytäkirjassa on selostettava etsintämenettely riittävällä tarkkuudella. Tämä tarkoittaa tuon lain esitöiden (HE 14/2013)

myös mahdollisten liikkumisrajoitusten ja niiden perusteiden kirjaamista. Näin ei tässä tapauksessa ollut tehty. Totean myös, ettei pöytäkirjasta käy ilmi, että vanhempi rikoskonstaapeli D oli läsnä etsinnässä.

3.2.5 Muuta

Kantelija on arvostellut sitä, että hän yritti useaan kertaan turhaan selvittää asiaansa soittamalla ja sai vasta oma-aloitteisesti poliisiasemalla käytyään tietää, mistä oli kyse. Voin yhtyä Poliisihallituksen näkemykseen siitä, että hyvän hallintotavan mukaan yhteydenpito kantelijaan olisi tullut olla aktiivisempaa viimeistään sen jälkeen, kun kantelija oli ollut yhteydessä ylikonstaapeli B:hen. Saatan käsitykseni poliisilaitoksen tietoon.

3.2.6 Hyvitys

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 11 §:n 1 momentin mukaan oikeusasiamies voi laillisuusvalvontaansa kuuluvassa asiassa tehdä toimivaltaiselle viranomaiselle esityksen tapahtuneen virheen oikaisemiseksi tai epäkohdan korjaamiseksi. Oikeusasiamiehen ratkaisukäytännössä on myös katsottu, että oikeusasiamies voi perusoikeuksien valvontatehtävänsä puitteissa tehdä perusoikeuksien loukkausten johdosta hyvitysesityksiä.

Tässä asiassa on toimitettu kotietsintä ilman laillisia edellytyksiä. Lisäksi ei ole esitetty hyväksyttäviä perusteita sille, että asunnossa paikalla olleen kantelijan puolison oikeutta olla läsnä kotietsinnässä on rajoitettu. Kantelijan ja hänen puolisonsa kotirauhaan on käsitykseni mukaan puututtu perustuslain 10 §:n sekä Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan vastaisesti. Esitän, että Suomen valtio hyvittää heille tämän menettelyn. Perustelen tätä esitystäni tarkemmin seuraavasti.

Voimassa olevan vahingonkorvauslain mukainen korvausvastuu on niin pitkälti rajoitettua, että sääntelyn ei voi sanoa tarjoavan tehokasta oikeussuojakeinoa perus- ja ihmisoikeusloukkausten hyvittämiseksi. Käsitykseni mukaan tässä tapauksessa ei ilmeisesti tule kyseeseen esimerkiksi vahingonkorvauslain mukainen niin sanottu kärsimyskorvaus, joka edellyttäisi sitä, että kantelijan ihmisarvoa on tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta vakavasti loukattu.

Ihmisoikeussopimuksen 13 artiklassa, joka on lain tasoisesti voimassa, on kuitenkin taattu oikeus tehokkaiseen oikeussuojakeinoihin ihmisoikeusloukkauksissa. Kärsimyskorvaus on eräissä tapauksissa mahdollista perustaa siihen. Korkeimman oikeuden ratkaisut KKO:2008:10, KKO:2011:38 ja KKO 2012:81 osoittavat, että vahingonkorvauksesta tai hyvitystä on mahdollista suorittaa perus- ja ihmisoikeusloukkauksen perusteella myös ilman kansallisen lainsäädännön nimenomaista tukea.

Totean myös, että korkein oikeus on esimerkiksi ratkaisussaan KKO:2014:58, jossa oli kysymys laittomaksi katsotun kotietsinnän johdosta vaaditusta korvauksesta henkisestä kärsimyksestä, todennut seuraavaa.

30. Vahingonkorvauslain 3 luvun 2 §:n nojalla valtio voi olla velvollinen korvaamaan julkista valtaa käytettäessä virheen tai laiminlyönnin johdosta aiheutuneen vahingon. Vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:n mukaan oikeus korvaukseen loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä on muun muassa sillä, jonka vapautta, rauhaa tai yksityiselämää on loukattu rangaistavaksi säädetyllä teolla. Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännöstä ilmenee (KKO 2008:10, 2011:38 ja 2012:81), että julkisen vallan käytöstä aiheutuneen kärsimyksen korvaamiselle voi olla perusteita, vaikka mainitun kaltaisten oikeuksien loukkauksen aiheuttama kärsimys ei olisikaan johtunut rikokseksi katsottavasta teosta. Ratkaisukäytännön kerrotunlainen ulottuminen vahingonkorvauslain

sanamuodon mukaista tulkintaa laajemmaksi on perustunut muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklaan. Artiklan mukaan jokaisella, jonka sopimuksessa tunnustettuja oikeuksia ja vapauksia on loukattu, on oltava käytettävissään tehokas oikeussuojakeino kansallisen viranomaisen edessä siinäkin tapauksessa, että oikeuksien ja vapauksien loukkauksen ovat tehneet virantoimituksessa olevat henkilöt. Lisäksi perustuslain 22 § edellyttää, että tulkintatilanteissa lainsoveltaja tulkitsee lakia tavalla, joka edistää perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista.

31. Tutkittaessa sitä, onko kotietsinnässä menetelty lainmukaisesti, joudutaan arvioimaan viranomaisten toimien lainmukaisuutta huomioon ottaen myös viranomaisen menettelystä mahdollisesti aiheutuneet vahingot ja haitat. Sama selvitys, jonka perusteella arvioidaan menettelyn laillisuutta, voi osaltaan vaikuttaa siihen, onko perusteita katsoa menettelystä aiheutuneen korvattavaa vahinkoa. Jos osoittautuu, että viranomaiset ovat menelleet lainvastaisesti, olisi usein ilmeisesti tarkoituksenmukaista ratkaista myös mahdollisesti esitetty valtioon kohdistettu vahingonkorvausvaatimus samassa oikeudenkäynnissä. Tällaista menettelyä puoltaisivat niin prosessitaloudelliset seikat kuin myös ihmisoikeussopimukseen sisältyvä velvoite tarjota tehokas oikeussuojakeino erityisesti valtioon kohdistetun vahingonkorvausvaatimuksen joustavaan tutkimiseen. Korkein oikeus toteaa lisäksi, että asiassa ei ole ainakaan tässä vaiheessa tullut esiin sellaisia oikeusturvaan tai oikeudenkäynnin sujuvuuteen liittyviä seikkoja, jotka olisivat estäneet vahingonkorvausvaatimuksen käsittelemisen samassa yhteydessä eikä myöskään erillisyyperiaate muodosta tällaista estettä.

32. Kysymyksessä oleva kotietsintä on toimitettu Helsingissä, joten Helsingin kärjäoikeus on alueellisesti toimivaltainen tuomioistuin käsittelemään A:n valtioon kohdistaman vahingonkorvausvaatimuksen. A on esittänyt vahingonkorvausvaatimuksensa kirjelmässä, joka täyttää riita-asian haastehakemukselle oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 2 §:ssä asetetut vaatimukset. Kärjäoikeuden ja hovioikeuden ei olisi tullut jättää A:n vaatimusta mainitsemillaan perusteilla tutkimatta, vaan ryhtyä toimenpiteisiin hänen vahingonkorvausvaatimuksensa käsittelemiseksi, mikä olisi edellyttänyt valtion haastamista vastaajaksi ja valtion kuulemista korvausvaatimuksen johdosta. Vasta tarpeellisten kuulemisten jälkeen olisi ollut tehtävissä ratkaisu siitä, olisiko tässä tapauksessa ollut tarkoituksenmukaista käsitellä esitetty vahingonkorvausvaatimus yhdessä kotietsinnän laillisuutta koskevan asian kanssa.

Tuomioistuinkäytäntöä kotietsintätapauksista ei ole erityisen paljon. Kiinnitän kuitenkin huomiota korkeimman valitusluparatkaisuihin VL:2016-9 ja VL:2016-10, joissa on todettu seuraavaa.

Kärjäoikeus velvoitti valtion suorittamaan A:lle korvaukseksi kotirauhan ja yksityisyyden rikkomisesta johtuvasta kärsimyksestä 2 000 euroa sillä perusteella, että kotietsinnän toimittaminen A:n asunnossa syyskuussa 2011 oli ollut selvitettävän rikoksen laatu huomioon ottaen pakkokeinolain sisältämän suhteellisuusperiaatteen vastaista. Lokakuussa 2011 toimitetun esitutkinnan osalta rikosepäilyille ei ollut ollut riittäviä perusteita eikä kotietsinnän toimittamiselle siten ollut pakkokeinolaissa säädettyjä edellytyksiä. Valtio valitti hovioikeuteen ja pyysi jatkokäsittelylupaa muutosperusteella katsoen, että perustetta korvauksen tuomitsemiselle ei ollut ollut ja että tuomittu korvaus oli joka tapauksessa määrältään liian suuri. Jatkokäsittelylupaa pyydettiin myös tarkistus- ja ennakkopäätösperusteella. Hovioikeus ei myöntänyt jatkokäsittelylupaa. Kysymys jatkokäsittelyluvan myöntämisen edellytyksistä.

Kärjäoikeus velvoitti valtion suorittamaan A:lle korvaukseksi kotirauhan ja yksityisyyden rikkomisesta johtuvasta kärsimyksestä 1 000 euroa sillä perusteella, että rikosepäilyille ei ollut ollut riittäviä perusteita eikä kotietsinnän toimittamiselle siten pakkokeinolaissa säädettyjä edellytyksiä. Kotietsinnässä ei ollut myöskään menetelty pakkokeinolain edellyttämällä tavalla, koska kotietsintä oli ilman erityistä aihetta toimitettu kello 21:n ja 6:n välisenä aikana. Etsintä oli lisäksi ollut selvitettävän rikoksen laatu ja etsinnän suorittamisen aika huomioon ottaen suhteellisuusperiaatteen vastaista. Valtio valitti hovioikeuteen ja pyysi jatkokäsittelyluvan myöntämistä muutosperusteella katsoen, että perustetta korvauksen tuomitsemiselle ei ollut ollut ja että tuomittu korvaus oli joka tapauksessa määrältään liian suuri. Jatkokäsittelylupaa pyydettiin myös tarkistus- ja ennakkopäätösperusteella. Hovioikeus ei myöntänyt jatkokäsittelylupaa. Kysymys jatkokäsittelyluvan myöntämisen edellytyksistä.

Edellä todetun perusteella lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni Valtiokonttorille. Pyydän Valtiokonttoria ilmoittamaan minulle viimeistään 31.10.2016, mihin toimenpiteisiin hyvitysesitykseni on antanut aiheita.

4 TOIMENPITEET

Kantelu antaa aiheita useisiin toimenpiteisiin.

Ensinnäkin kiinnitän kohdassa 3.2.1 esittämäni johdosta vastaisen varalle ylikonstaapeli B:n ja rikoskomisario A:n huomiota omaisuuden haltuunotosta ilmoittamisen kirjaamiseen.

Toiseksi kiinnitän vastaisen varalle rikoskomisario A:n huomiota kohdassa 3.2.2 esittämäni johdosta kotietsinnän edellytysten huolelliseen tapauskohtaiseen harkintaan ja kohdassa 3.2.3 esittämäni johdosta velvollisuuteen laatia kirjallinen kotietsintäpäätös.

Kolmanneksi kiinnitän vanhempi rikoskonstaapeli D:n, vanhempi konstaapeli E:n ja vanhempi konstaapeli E:n huomiota niihin näkökohtiin, joita olen esittänyt kohdassa 3.2.2 kotietsinnän edellytyksistä ja kohdassa 3.2.4 kotietsinnässä läsnä olevalle tehtävistä ilmoituksista ja läsnäolomahdollisuuden toteuttamisesta kotietsinnässä. Samoin kiinnitän E:n huomiota tuossa kohdassa esittämäni kotietsintäpöytäkirjan puutteellisuuksista.

Neljänneksi saatan poliisilaitoksen tietoon kohdassa 3.2.5 esittämäni käsityksen yhteydenpidosta asiakkaaseen.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni rikoskomisario A:lle, ylikonstaapeli B:lle, vanhempi rikoskonstaapeli D:lle, vanhempi konstaapeli E:lle ja vanhempi konstaapeli F:lle sekä Oulun poliisilaitokselle.

Lisäksi lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni Valtiokonttorille kohdassa 3.2.6 toteamani johdosta. Pyydän Valtiokonttoria ilmoittamaan minulle viimeistään 30.11.2016, mihin toimenpiteisiin esitykseni on antanut aiheita.

Muihin toimenpiteisiin kantelu ei anna aiheita.